

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA KATTA VA TAYYORLOV
GURUHLARIDA SAVODXONLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7872152>

Suvanova Nodirabegim

Maktabkacha ta'lim mutaxassisligi 2-kurs magistiri

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta va kichik tayyorlov guruhlarida savodxonlik faoliyatini qanday tashkil etish to'g'risida bayon etilgan.*

Kalit So'zlar: *Bola, yosh, guruh, bog'cha jamoa, faoliyat, kuntartibi, tarbiyachi, o'yin, tarbiya, mehnat, mashg'ulot, muloqot, vazifa, madaniyat, munosabat, xususiyat.*

KIRISH

Katta va tayyorlov guruhlarida bolalar hayotini to'g'ri tashkil etish bolalar hayoti, faoliyati va munosabatlariga tarbiyaviy ta'sirning butun majmuidan maqsadga muvofiq hamda muntazam tarzda foydalanish yo'li bilan amalga oshiriladi.

Bolalar bog'chasiga bir necha yildan beri qatnayotgan olti yoshli bolalar katta guruhlarda tarbiyalanadi. Ular guruhdagi xatti-harakat qoidalarini bilishadi, tarbiyachilarga ishonch bilan qatnashadi, tengqurlari bilan birgalikda o'ynashni yoqtiradi. Bu yoshdagi bolalar kundalik turmush tadbirlariga mustaqil birikishlariga, tartibli kiyinish, yuvinish, va ovqatlanishga, bir-birlariga yordam berishga qodirdirlar. Ammo bolalar guruhidagi jamoa, uyushgan xatti-harakatlari uncha shakillanmagan bo'ladi va har bir bolaning xatti-harakati etarlicha barqaror emas. Bolalar guruhidagi hayotlari, faoliyatlari va o'zaro munosabatlarini tashkil etishdagi etakchi o'rin hanuzgacha tarbiyachiga tegishlidir. U bolalarning o'sgan mustaqilliklari va ko'nikmalariga tayanib kundalik tarbiyaviy ishlar mazmuni hamda uni tashkil etish shakllarini rivojlantiradi. Guruhda osayishtalik va xayrixohlik muhitni yaratishni nazarda tutadi. Tayyorlov guruhida olti yoshdan etti yoshgacha bolalar tarbiyalanadi. Ular jamoa turmush tarziga ko'nikkan bo'ladilar, kun tartibini biladilar, nima bilan shug'ullanishlari, qanday o'yinlar o'ynashlarini tasavvur qila oladilar. Har birining do'sti bor, birga o'ynash, mehnat qilish, shug'ullanishni yaxshi ko'rishadi. Ular gigienik va madaniy malakalarini yaxshi egallab olganlar, tarbiyachi talablarini bajarishda uyushganlik va intizomlikni namoyon qiladilar, o'yin mashg'ulot hamda faoliyatning boshqa turlarida o'z-o'zini uyushtirish ko'nikmasiga egadirlar.

Tarbiyachilar bolalar faoliyati va o'zaro munosabatlarini tarbiyachi tomonidan uyushtiriladigan tadbirlar bolalarning mustaqil o'yin va mashg'ulotlari bilan uyg'un birikadigan qilib rivojlantiriladi.

Tarbiyachining bolalar guruhidagi hayotlarini tashkil etish ishining xususiyatini bolalarni maktabga tayyorlashning yakunlashini belgilaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Guruh jihozlari Katta guruh bolalarining guruh xonalarini rangi ham, mebellarning tanlanishi, joylashtirilishi, inter'erning bezalishi, har xil faoliyat turlari uchun asboblari ham farqlab turadi. Katta guruh bolalarining guruh nonasida mashg'ulotlar zonasini ajratish va jihozlash lozim. Bu maqsadda mebel komplekti; tarbiyachi stoli, kombinatsiya qilingan taxta, ekran, shkafdan foydalaniladi. Mustaqil faoliyat uchun bolalar material va qo'llanmalarni bemalol olishlari kerak: bu o'yinchoqli qutilar qo'yilgan uzun stol namoish shkaf, tokchalar va shu kabilar bo'lishi mumkin. Guruh xonasida tabiat burchagi qo'l mehnati, kitoblar ko'rish, mustaqil musiqa va tasviriy faoliyat uchun burchaklar ajratilishi lozim. Stollar, bo'linmali shkaflar, o'yinchoqlar, o'quv qo'llanmalari, bolalar o'quv va o'yin materiallarini mustaqil oladigan va joyiga qo'yadigan qilibgina emas, balki zaruriyat tug'ilganda uskunalarning bir qismini surish hamda guruh xonasining ma'lum qismini qurilish materiallari yoki boshqa o'yinchoqlar, qo'llanmalar bilan bo'ladigan birgalikdagi o'yinlar uchun bo'shatish imkonini beradigan qilib joylashtiriladi.

Uchastka xilma-xil o'yinlar va sport ko'ngil ochishlari uchun joy ajratiladi, gulxona va ekinzor qilinadi, bu erda bolalar sabzavot va gullarni mustaqil o'stiradilar.

1- Kun tartibini uyushtirish.

Katta va tayyorlov guruhlarida o'rta guruhga nisbatan ayrim rejim jarayonlarini doimiyligi qisqartiriladi va ayrimlari uzaytiriladi. Masalan, mashg'ulotga (tanafus bilan barcha katta guruhda) 1 soat 50 daqiqa, tayyorlov guruhida esa 2 soat 5 daqiqa ajratiladi. Sayrdan qaytish va tushlikka tayyorlanish vaqti qisqartiriladi, chunki bolalar endi ilgaridan tezroq echinadilar. Kunduzgi uyqu 20-25 daqiqaga qisqartiriladi (u 1soat 45 daqiqa davom etadi). Kech-tushki ovqatga tayyorlanish 10 daqiqaga qisqarib, kech-tushlikdan keyingi o'yin yoki mehnat davomiyligi oshiriladi.

Bolalar hayotini tashkil etar ekan, tarbiyachining tartibi haqida eslatadi xolos. Tarbiyachi bo'lajak faoliyati maqsadini tushuntirganidan so'ng bolalar uni bajarishga asosan o'zlari kirishadilar. Ular kerakli bo'lgan barcha narsani o'zlari bajonidil va tez bajarishga harakat qiladilar. Ammo ayrimlari berilib ketib, ushlanib qolishlari, chalg'ishlari mumkin, bunday holatlarni tarbiyachi navbatdagi jarayonga o'tish lozimligini yana bir marta eslatishi mumkin. «Seryoja, kiyinib, sayrga chiqadigan vaqt bo'ldi». Tarbiyachining ovozi bilan bola bo'lajak faoliyatining zarurligi anglashi lozim.

Bevosita ko'rsatma berish va eslatish kabi usullardan tashqari bo'lajak faoliyatini o'yin asosi ham kerak.

2- O'yin, uning bolalar hayotini tashkil etishdagi o'rni.

O'yin katta maktabgacha tarbiya yoshidagi bolaning etakchi faoliyati hisoblanib, bola hayotini tashkil etishda katta o'rin egallaydi. Tarbiyalanuvchilar o'yin g'oyasini aniqlash, syujetini tanlash va rollarini taqsimlash ko'nikmasini namoyon qilib, o'yinni o'zlari tashkil etadilar. Ammo ba'zan mustaqil o'yinlar jamoachilik sifatlarini rivojlantirishni ta'minlay olmaydi. Bolalar o'yinlariga rahbarlik qilishda asosiy o'rin

o`yinlarining tarbiyaviy ta'limiy samaradorligini kuchaytirish imkonini beradigan vosita hamda metodlarni rejalashtiradigan tarbiyachiga taaluqlidir.

O`yinlardan samarali foydalanish maqsadlarida:

1) bolalarning o`yin faoliyatlari uchun kun tartibiga ko`ra ajratilgan vaqtdan, o`yinni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratib to`liq foydalanish;

2) o`yinga rahbarlik qilishda bolalarni har tomonlama rivojlantirishni va o`yinlarning har xil turini mustaqil tashkil etish ko`nikmasini shakllantirishni amalga oshirish;

3) o`yinlarni bolalarning imkoniyatlari va qiziqishlarini hisobga olib tashkil etish;

4) o`yindan bolalar hayotini tashkil etish shaklida foydalanib, bolalarning o`yindagi hayotlari qiziqarli, mazmunli bo`lishga, o`yinda xatti-harakatning jamoa shaklining mustahkamlanishiga erishish. Bolalarni o`yinda birlashtirishning xilma-xil ko`rinishlaridan foydalanib guruhlar, kichik guruhlar, hamkorlikdagi faoliyatni mustaqil rivojlantiruvchi o`yin jamoalarini yaratish;

5) o`yinlarning bolalarning jo`shqin faoliyatlari hamda o`yin anjomlarini tayyorlab olish ko`nikmalarini rivojlantirishiga erishishga harakat qilinadi.

Kunduzgi uyqudan keyingi vaqt xilma-xil o`yinlar yoki mustaqil faoliyatga: badiiy, qurish-yasash va shu kabilarga keng iyo`l berish uchun juda qulaydir. Ba'zan 40-50 daqiqa davom etadigan rolli va qurilish o`yinlarida bir-biriga qiziqish bildiradigan o`yinda xos o`yin hayoti bilan yashay oladigan, o`z munosabatlarini uyushtira oladigan 5-6 yoki 12-15 bola birlashadi.

3- Mehnat, uning bolalar hayotini tashkil etishdagi o`rni.

5-7 yoshli bolalar katta yoshlilar mehnatiga zo`r qiziqishni, biror mehnat jarayonini bajarishda kattalar bilan birga qatnashish yoki biror narsani mustaqil bajarish ishtiyoqini namoyon qiladilar. Ularning faoliyatlari kichik maktab yoshdagilarga nisbatan anchagina maqsadga yo`naltirilgan, e'tiborlari ham maqsadga qaratilgandir. Bolalarda mehnat malakalari, mehnat qilish odatini shakllantirish, har bir ishni oxiriga etkazish ko`nikmasini tarbiyalash pedagogik jarayonni to`g`ri tashkil etib, quyidagi qoidalarga rioya qilingandagina:

1) Katta guruhlarda o`z-o`ziga xizmat ko`rsatish mehnati, xo`jalik-turmush mehnati, tabiatdagi mehnat, shuningdek, qo`l mehnatini tashkil etish.

2) Kun tartibiga ko`ra «Bolalar bog`chasi ta'lim-tarbiya dasturi» asosida mehnat uchun nazarda tutilgan vaqtdan to`liq foydalanish. Bolalarni har xil sport turlariga muntazam jalb qilish.

3) Mehnatning har xil turlari tashkil etilar ekan, bolalar faoliyatining yakka va jamoa turlaridan foydalanish.

4) Bolalar mehnatiga rahbarlik metod va usullarini ta'lim-tarbiya vazifalariga muvofiq tanlash.

5) Xilma-xil mehnat turlarini tashkil etishda, ularni bolalar faoliyatining boshqa turlari bilan oqilona birlashtirish orqaligina amalga oshirish mumkin.

XULOSA

Pedagog o'z guruhidagi bolalarning o'zaro munosabatlarini hisobga olib, muloqotga oson kirishadigan faol bolalar ham, uyatchan bolalar ham o'zlarini yaxshi his hiladigan bolalar jamoasini tashkil etadi. Masalan, u uyatchan va tortinchoq bolalarga ularni tengqurlari va katta yoshlilarga ko'proq murojaat qilishga undab, so'rash, tushuntirish, o'z kuzatishlarini gapirib berish qabilidagi topshiriqlarni beradi. Muloqotga rahbarlik qilishda tarbiyachi bolalarning faqat o'zlarigagina xos bo'lgan xususiyatlarini ham hisobga oladi. Muloqot madaniyatini tarbiyalashning muhim vositasi katta va kichik guruh bolalari faoliyatining jamoa shakllarini tashkil etilishidir.

Katta va tayyorlov guruh bolalarining turmushini tashkil etish barqaror tabiatga egadir. U turli bayram ertaklari, sayr-tomoshalar va yozda turistik safarlarni o'tkazishda qismangina o'zgaradi.

ADABIYOTLAR RUYXATI:

1. G'oziyev E. Psixologiya: (Yosh davrlari psixologiyasi): - T.: «O'qituvchi», 1994.
2. Munavvarov A. Pedagogika. -T.: O'qituvchi, 1996 y. -200 b.
3. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi: Ped.in-tlarning maktabgacha tarbiya fak. Talabalari uchun. -T.: O'qituvchi, 1993.-264 b.
4. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi: Ped.in-tlarning maktabgacha tarbiya fak. Talabalari uchun. -T.: O'qituvchi, 1993.-264 b.
5. Ziyonet.uz